

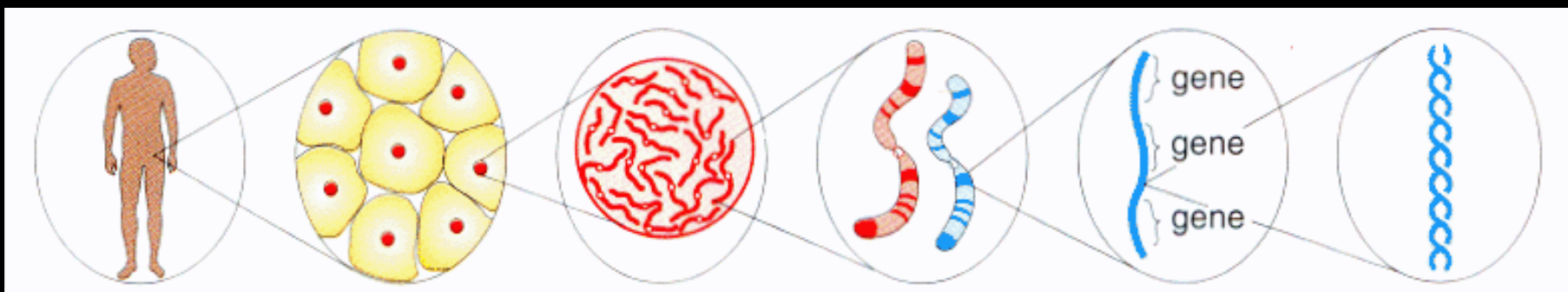
Varijabilnost morfoloških i fizioloških svojstava u domaćih životinja

- jedna od temeljnih bioloških svojstava domaćih životinja**
- varijabilnost**
  - > omogućuje stvaranje poželjnih genotipova u populacijama domaćih životinja**
- varijabilnost:**
  - nasljedna**
  - nenasljedna**
- promjene:**
  - nasljedne**
  - nenasljedne**

Genetska struktura

Stanica

Geni

Kromosomi

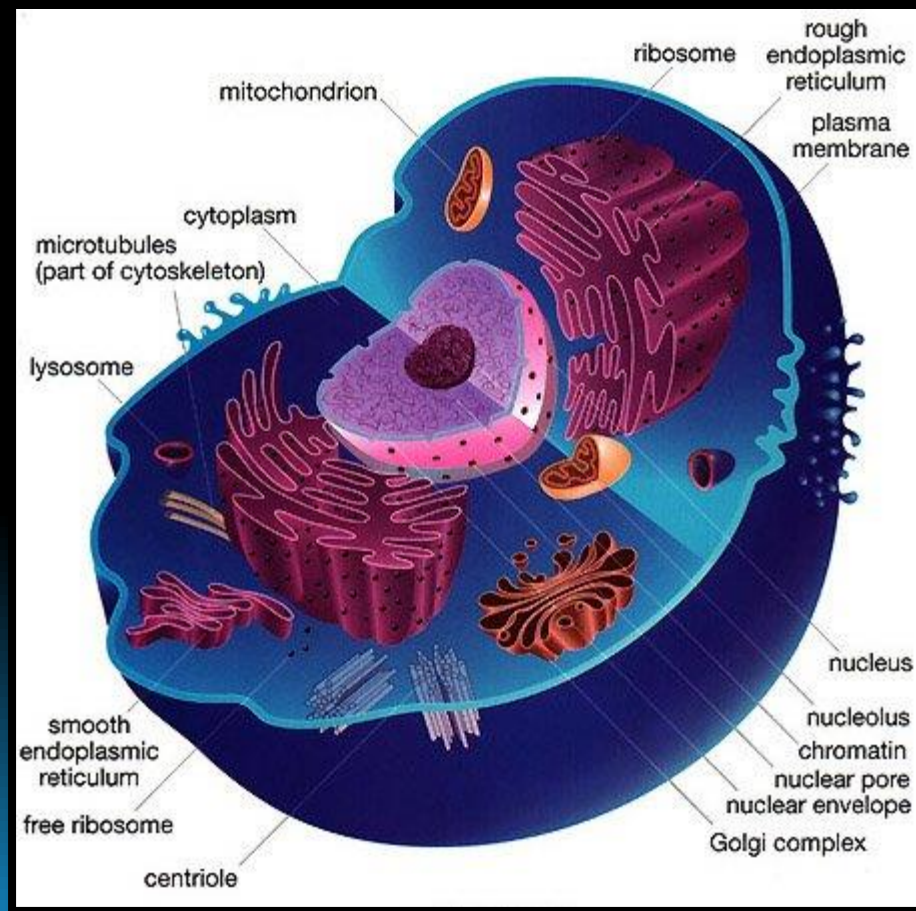
DNA

Građa stanice i naslijeđivanje

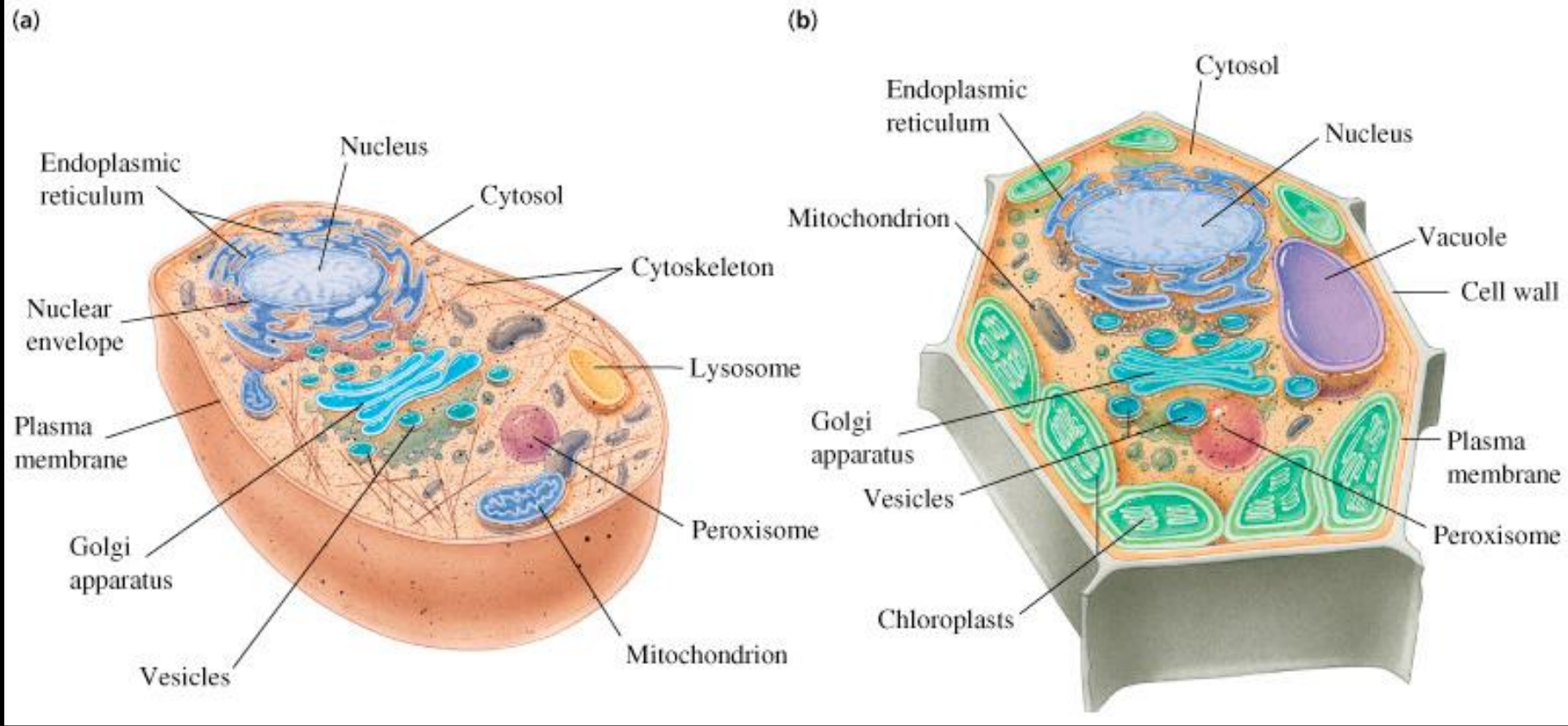
Za razumijevanje načina naslijeđivanja u domaćih životinja potrebno je poznavati građu stanica

Bitni dijelovi životinjske stanice

- stanična jezgra ili nukleus
- stanična plazma ili citoplazma
- stanična opna ili membrana

Grada životinjske (a) i biljne (b) stanice

Građa stanice i nasljeđivanje

Citoplazma

- ima važnost u sintezi proteina u stanici

Nukleus ili stanična jezgra

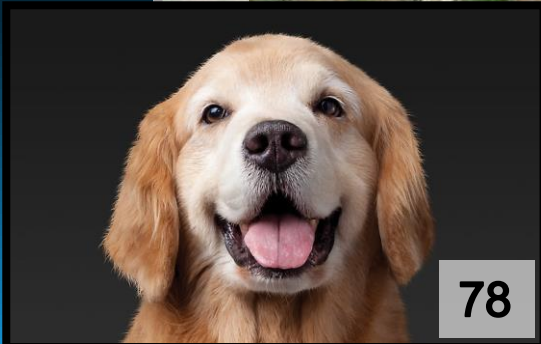
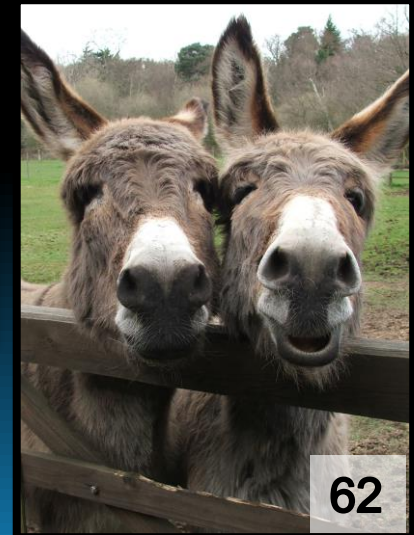
- važna je za nasljeđivanje, sadrži **kromatin**
- tvar iz koje nastaju nitasta tjelešca ili kromosomi

Kromosomi

- predstavljaju nasljednu osnovu pojedine jedinke
  - na njima se nalaze **geni** za pojedina svojstva
  - nalaze u jezgri u parovima
    - zbog sličnosti nazivaju se **homolognim parovima**
- svaki par homolognih kromosoma sastoji se od majčina i očeva kromosoma
- **različite vrste sisavaca imaju različit broj kromosoma:**
  - govedo 60, ovca 54, koza 60, konj 64, svinja 38, čovjek 46

Broj kromosoma u tjelesnim stanicama (2n) pojedinih vrsta životinja

Grada stanice i naslijeđivanje

Tjelesne ili somatske stanice imaju

- dvostruki ili diploidni broj kromosoma ($2n$)

Spolne stanice imaju

- haploidni broj kromosoma (n)

Spajanjem muške i ženske gamete s haploidnim brojem kromosoma nastaje embrij s diploidnim brojem kromosoma

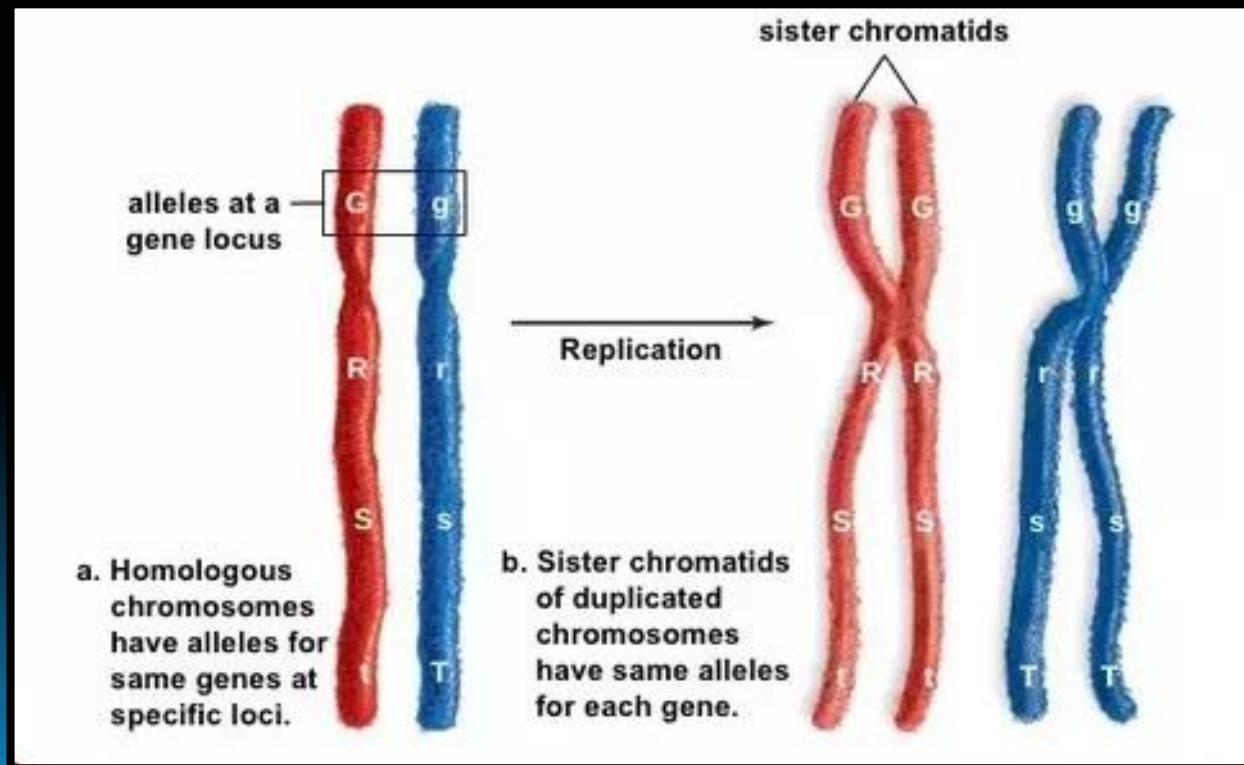
Grada stanice i naslijeđivanje

Novorođena jedinka prima

- jedan kromosom od majke i jedan od oca iz **homolognog para kromosoma**

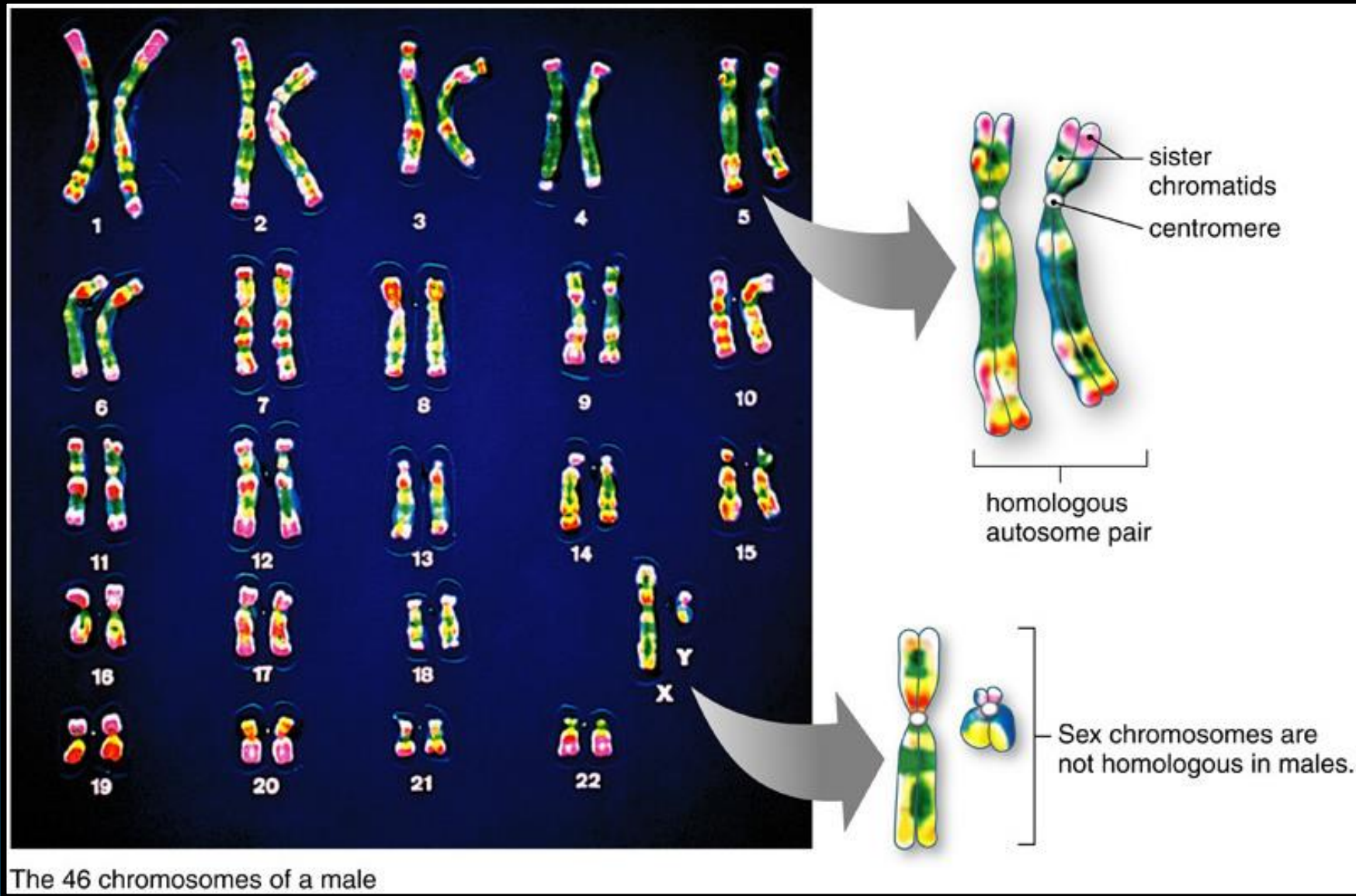
Na kromosomu se nalaze **geni**

- smješteni na različitom položaju ili **lokusu**

Grada stanice i naslijeđivanje

Grada stanice i naslijeđivanje

Endoplazmatski retikulum

- služi za promet tvari od jezgre prema membrani

Mitochondriji

- u njima se odvija energetska metabolizam stanice

Ribosomi su točkaste tvorevine u stanici

- važni su za sintezu bjelancevina u stanici

Biljne stanice za razliku od životinjskih sadrže

- vakuole i kloroplaste

Vakuole čine najveći dio biljne stanice

- ispunjene su vodom (od 5-95 %), šećerom i proteinima
- u nekih biljaka vakuole sadrže otrovne tvari, koje ih štite od gladnih životinja, ili posebne tvari, kao što je opijum ili kaučuk

Kloroplasti su organele važne za sintezu šećera i škroba u tijeku fotosinteze

Grada stanice i naslijeđivanje

Kromatin

- tvar stanične jezgre iz koje nastaju kromosomi
- izgrađen je od histona i dviju nukleinskih kiselina:
  - DNK** - dezoksiribonukleinska kiselina i
  - RNK** - ribonukleinska kiselina

Nukleinske kiseline izgrađene su od

- organskih dušičnih baza, pentoza i fosforne kiseline

- **Pentoze**

DNA – 2' deoksiribiza

RNA – riboza

- **Fosfatne skupine**

- **Dušične baze**

Adenin (A)

Gvanin (G)

Citosin (C)

Timin (T)

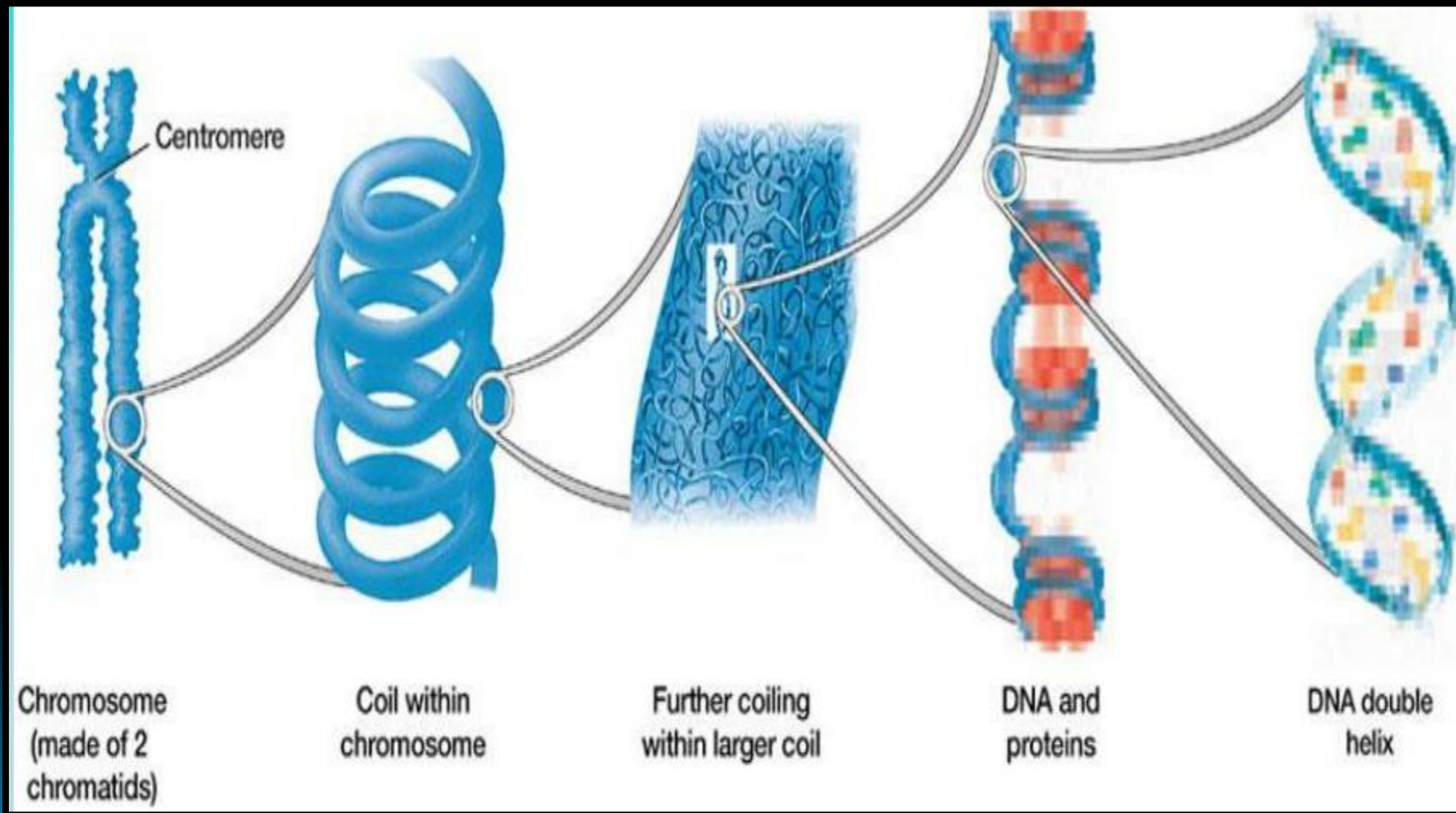
Uracil (U) - u RNA

- **polinukleotidi:**

pentoza + organske baze = nukleozid

nukleozid + fosforna kiselina = nukleotid

Struktura kromosoma

Grada stanice i naslijeđivanje

Dezoksiribonukleinska kiselina - DNK sadrži

- dezoksiribozu i nalazi se uvijek u jezgri stanice kao sastavni dio kromosoma
- ima ulogu prenošenja nasljedne osnove za pojedina svojstva s roditelja na potomstvo
- izgrađena je u obliku dvostruke uzvojnice

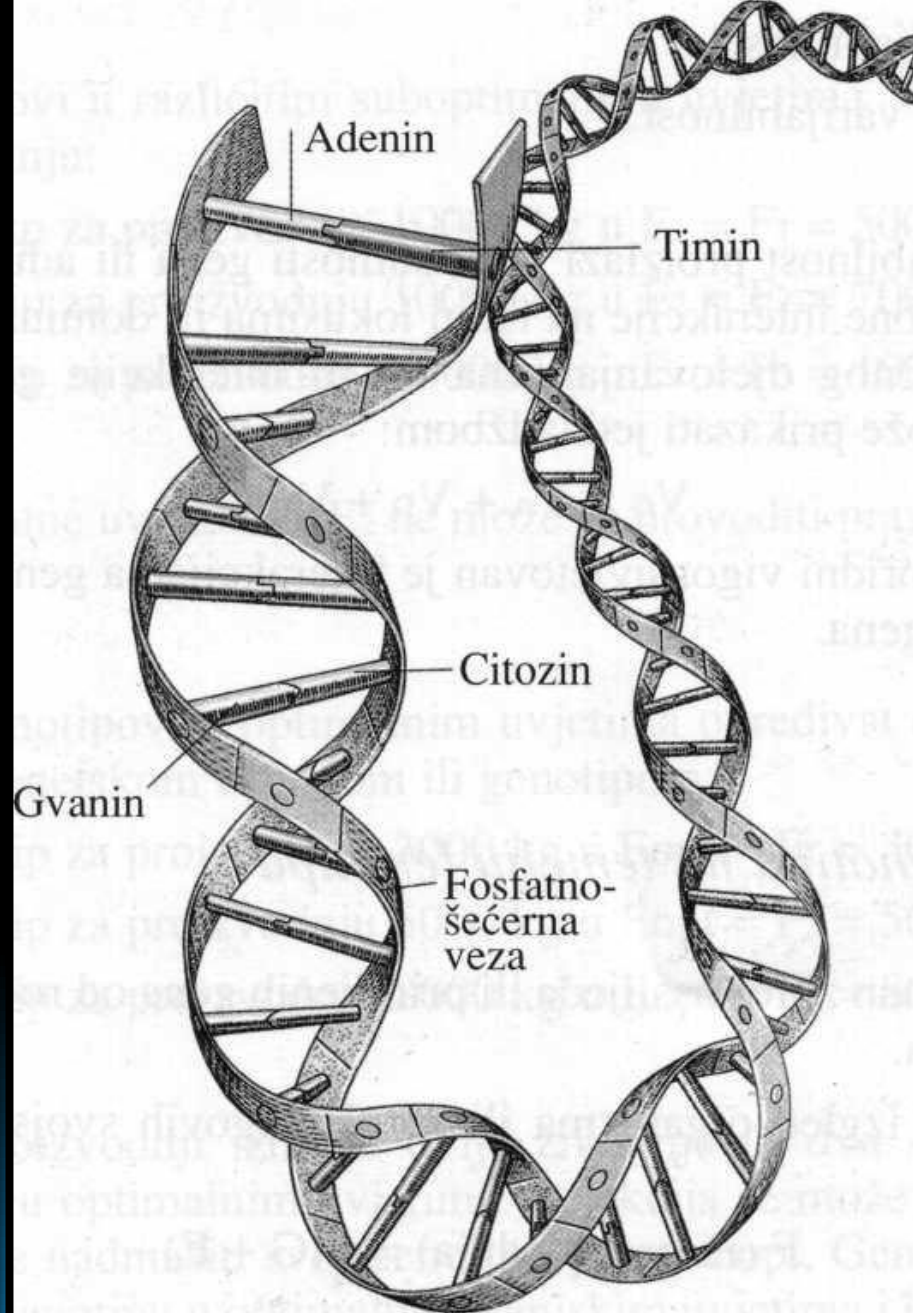
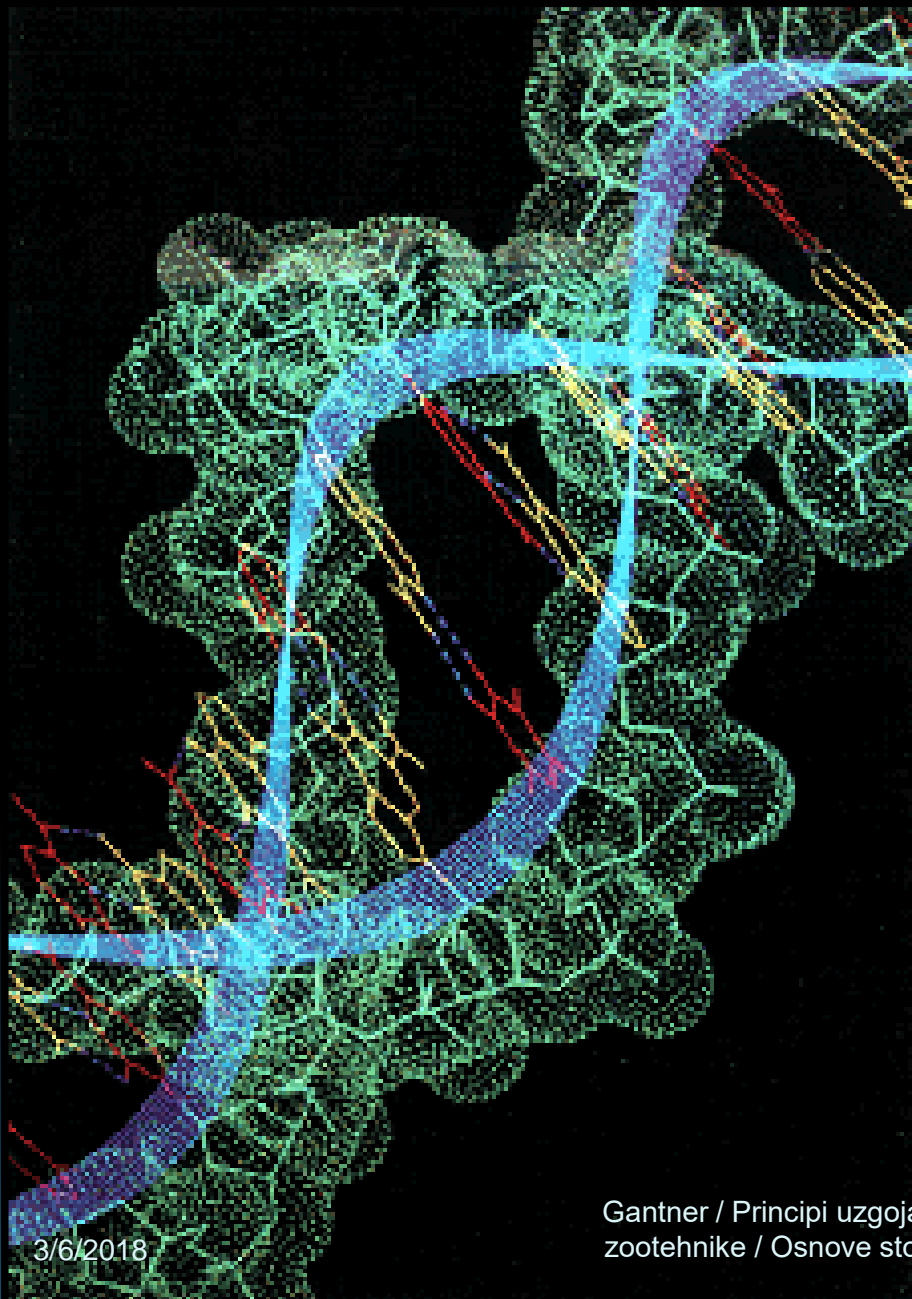
Geni su pojedini odsječci DNK

Ribonukleinska kiselina - RNK sadrži

- ribozu i nalazi se u citoplazmi stanice
- prenosi poruke gena za sintezu određenih bjelančevina u citoplazmi stanice

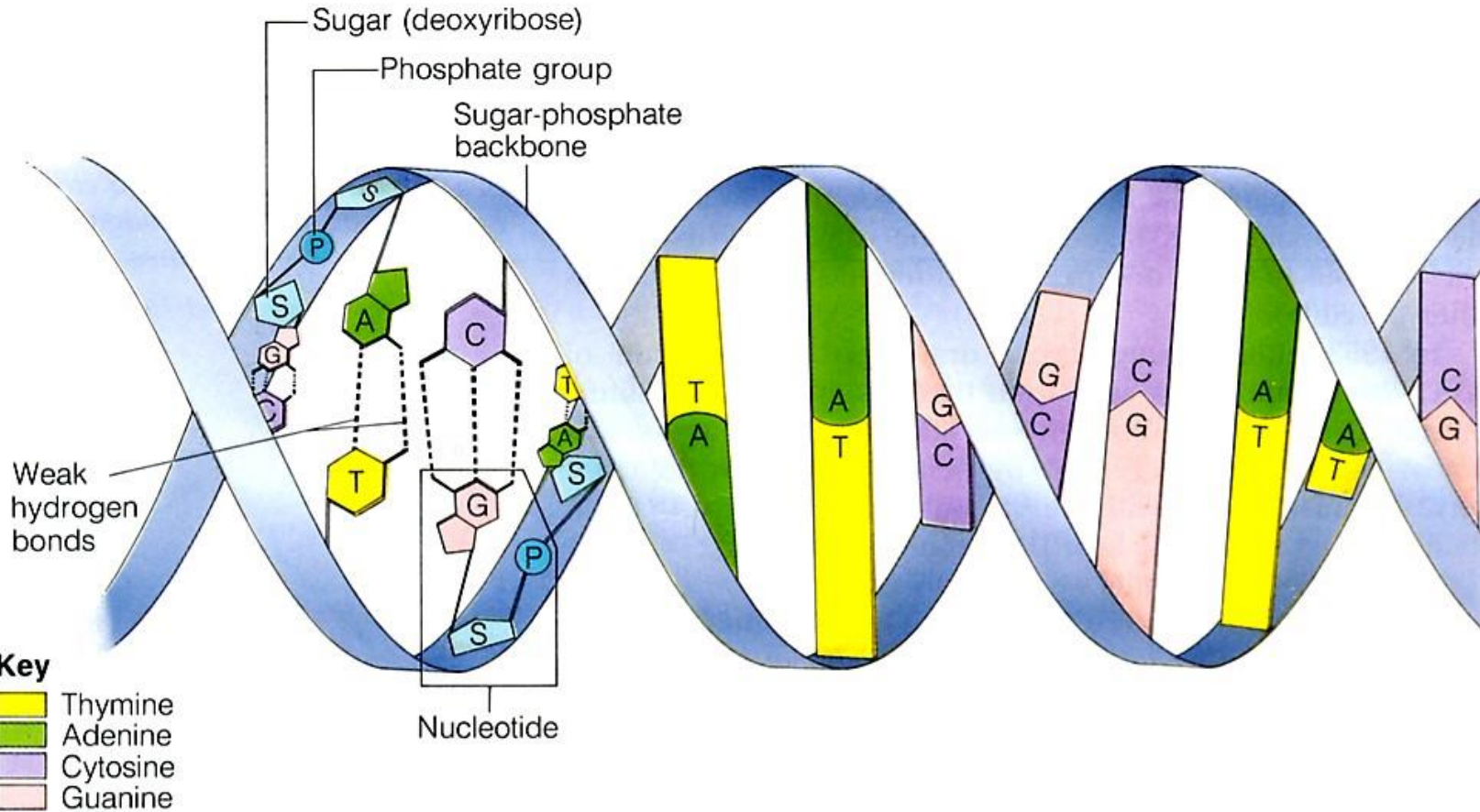

DNA

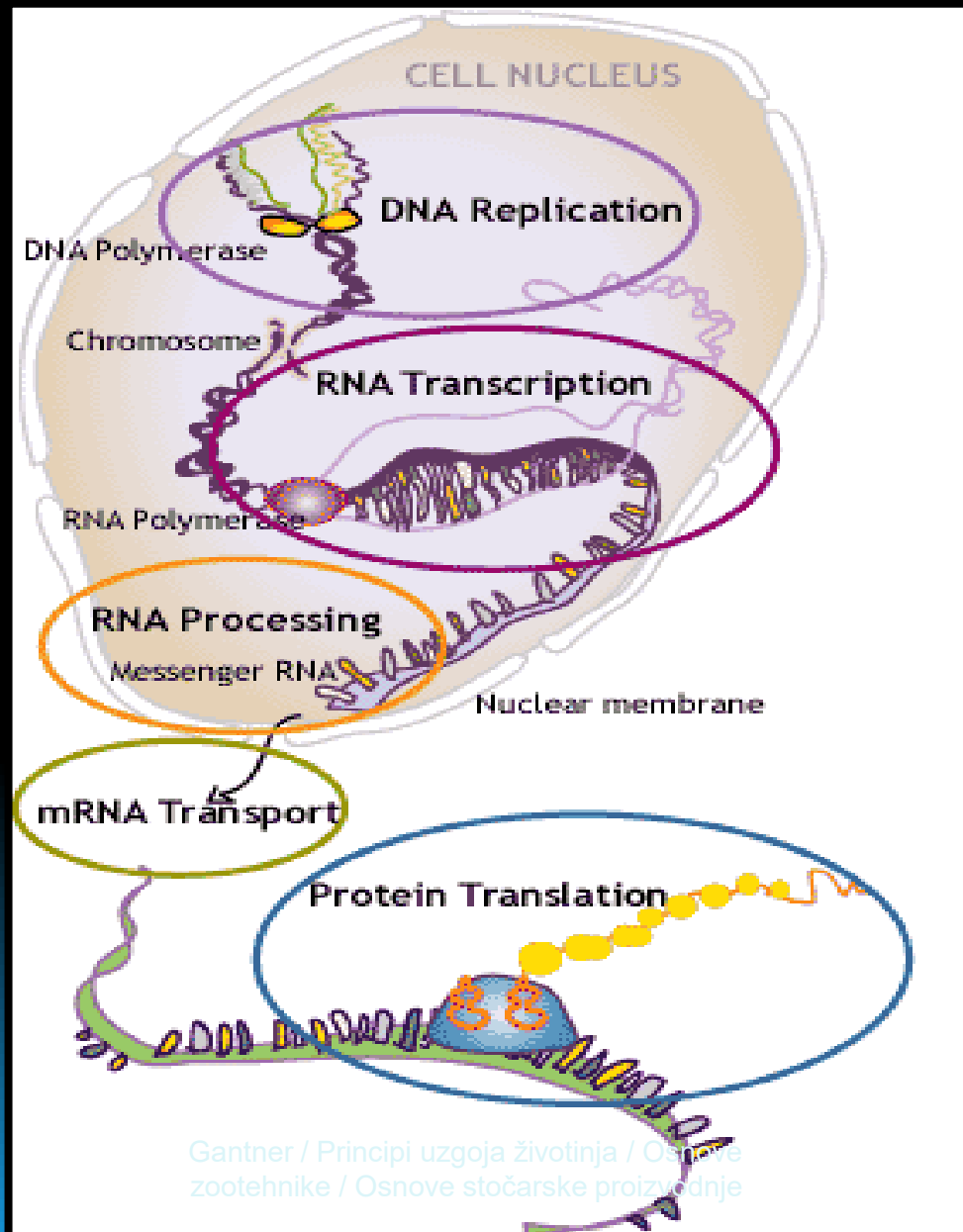

STRUKTURA DNA

Organske baze	DNK	RNK
Purinske baze		
- gvanin	+	+
- adenin	+	+
Pirimidinske baze		
- citozin	+	+
- uracil	-	+
- timin	+	-

Osnovna postavka: DNA → RNA → Protein

Genetska osnova - genotip

Potomci od roditelja dobivaju

- **gene**
- **koji će se složiti u genotip**

Potomci od roditelja mogu dobiti različit broj gena koji uvjetuju pojedina svojstva

Između gena razvija se

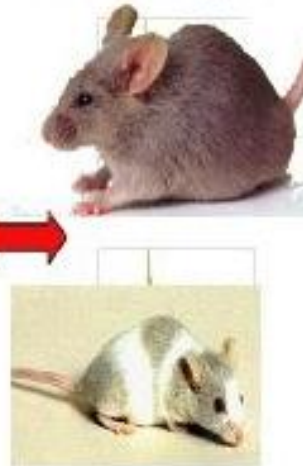
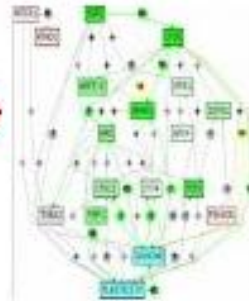
- **međusobno djelovanje ili interakcija**
- **zbog toga se potomci u svojstvima više ili manje razlikuju od roditelja**

Genotype to Phenotype

Genotype

Phenotype

DNA

RNA

Protein

Protein-Protein
interaction

Pathway

Trait

Genetska osnova - genotip

Različito ili **varijabilnost** u pojedinim svojstvima domaćih životinja uvjetovana je

- prisutnošću i načinima djelovanja gena
- proizvodnim uvjetima

Ukupna varijabilnost može se prikazati kao:

$$V_T = V_G + V_E$$

V_T = ukupna ili totalna varijabilnost

V_G = genetska varijabilnost

V_E = ambijentalna varijabilnost

Genetska osnova - genotip

Genetska varijabilnost proizlazi iz

- prisutnosti gena ili aditivnog djelovanja gena V_A ,
- međusobne interakcije na istim lokusima ili dominantnog djelovanja gena V_D i
- interakcije gena na različitim lokusima ili epistatičnog djelovanja gena V_J

To se može prikazati jednadžbom:

$$V_G = V_A + V_D + V_J$$

Heterozis ili hibridni vigor uvjetovan je interakcijama gena, odnosno dominantnim učincima gena

Procjena genotipa na temelju fenotipa

Genotip (G) je

- ukupan zbroj naslijeđa ili primljenih gena od roditelja i međusobnih interakcija gena

Fenotip (F) je

- izgled organizma ili zbroj njegovih svojstava što se može izraziti formulom:

$$F \text{ (ili proizvodnja)} = f (G + E)$$

G = genotip

E = ekološki ili vanjski čimbenici

Procjena genotipa na temelju fenotipa

Fenotip je

- promjenjiv
- rezultat je međusobnog djelovanja genotipa i vanjskih čimbenika
- iskazuje se mjernim jedinicama u kojima se iskazuju pojedina svojstva: kg, %, cm itd.

Ne postoji neka točna i jednostavna **metoda za procjenu genotipa** životinje

Za **kvalitativna svojstva**: boja dlake, oblik i duljina ušiju i rogova
- genotip se može procijeniti po fenotipu na jednostavan način

Za **kvantitativna svojstva**

- procjena genotipa životinja po fenotipu nije jednostavna

Procjena genotipa na temelju fenotipa

- npr. ako životinja proizvodi godišnje 3000 kg ili 10000 kg, ne znamo je li je to zbog nedostatka hrane ili neodgovarajuće genetske osnove

Životinje istog genotipa

- proizvode različito u različitim okolinama
- jedna okolina dopušta da genotip dođe do izražaja, a druga to ne dopušta

Promjene u vanjskim uvjetima

- mijenjaju fenotipsku manifestaciju svojstava u proizvodnji

Proizvodnja (P) bit će odraz genetske osnove samo u optimalnim uvjetima

Procjena genotipa na temelju fenotipa

- npr. proizvodnja mlijeka tri krave istih ili različitih genotipova u različitim ili optimalnim vanjskim uvjetima (E)

Isti genotipovi u različitim suboptimalnim uvjetima okoline (E) imat će različitu proizvodnju:

genotip za proizvodnju 10000 kg u $E_1 = F_1 = 5000$ kg

genotip za proizvodnju 10000 kg u $E_2 = F_2 = 7000$ kg

genotip za proizvodnju 10000 kg u $E_3 = F_3 = 10000$ kg

- uz suboptimalne uvjete E_1 i E_2 ne može se provoditi pravilna selekcija

$$E_3 = E_{\text{opt.}}$$

Procjena genotipa na temelju fenotipa

Različiti genotipovi u optimalnim uvjetima određivat će visinu proizvodnje uvjetovanu genetskom osnovom ili genotipom:

genotip za proizvodnju 3000 kg u $E_{opt} = F_1 = 3000$ kg

genotip za proizvodnju 5000 kg u $E_{opt} = F_2 = 5000$ kg

genotip za proizvodnju 8000 kg u $E_{opt} = F_3 = 8000$ kg

Razlika u proizvodnji između dvije životinje ili dva stada uvjetovana je genotipom samo u optimalnim uvjetima

Selekcija se može provoditi uz E_{opt} i životinja ne može nadmašiti svoj genotip i pored E_{opt}

Genotip životinja može se procijeniti po fenotipu u optimalnim vanjskim uvjetima i korekcijama za utjecaje uvjeta na svojstva statističko matematičkim metodama

Nasljedna varijabilnost

- uzroci:

- **specifični oblici djelovanja gena**

- **mutacije**

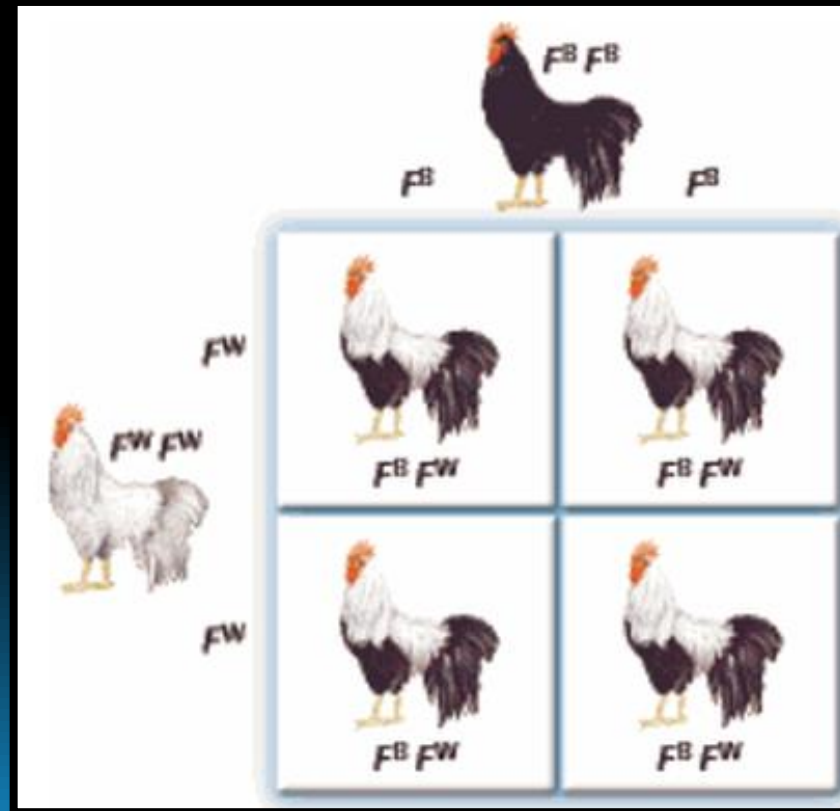
- **letalni, subletalni i subvitalni geni**

Specifični oblici djelovanja gena:

- **nepotpuna dominantnost**
- **predominantnost**
- **spolno vezano naslijeđivanje**
- **naslijeđivanje pod utjecajem spola**
- **interakcije između gena**
  - **epistaza**
  - **komplementarni učinak između gena**
  - **modifikatori**
- **pleiotropija**
- **aditivni učinci gena**
- **vezani geni**

Nepotpuna dominantnost

- oba prisutna alela stvaraju svoj produkt
--> rezultat intermedijaran u odnosu na izražavanje osobine u roditelja
- genotip određen fenotipom
- prednost u selekciji

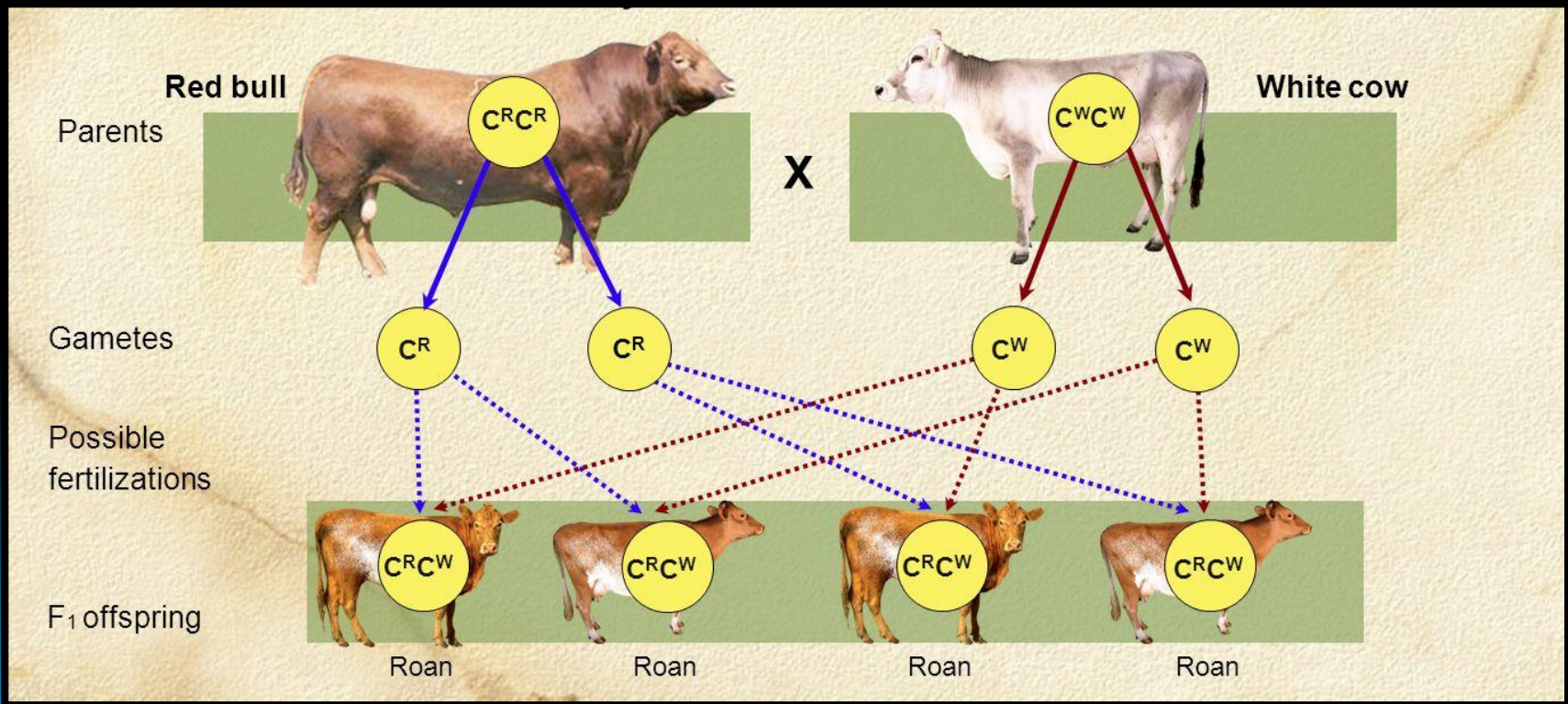
Nepotpuna dominantnost

*naslijeđivanje boje dlake u shorthorn pasmine goveda

P: ♂ - crvena boja dlake (RR) ♀ - bijela boja dlake (bb)

F₁: crveno-bijela boja dlake (Rb)

F₁ (Rb) * F₁ (Rb) → F₂

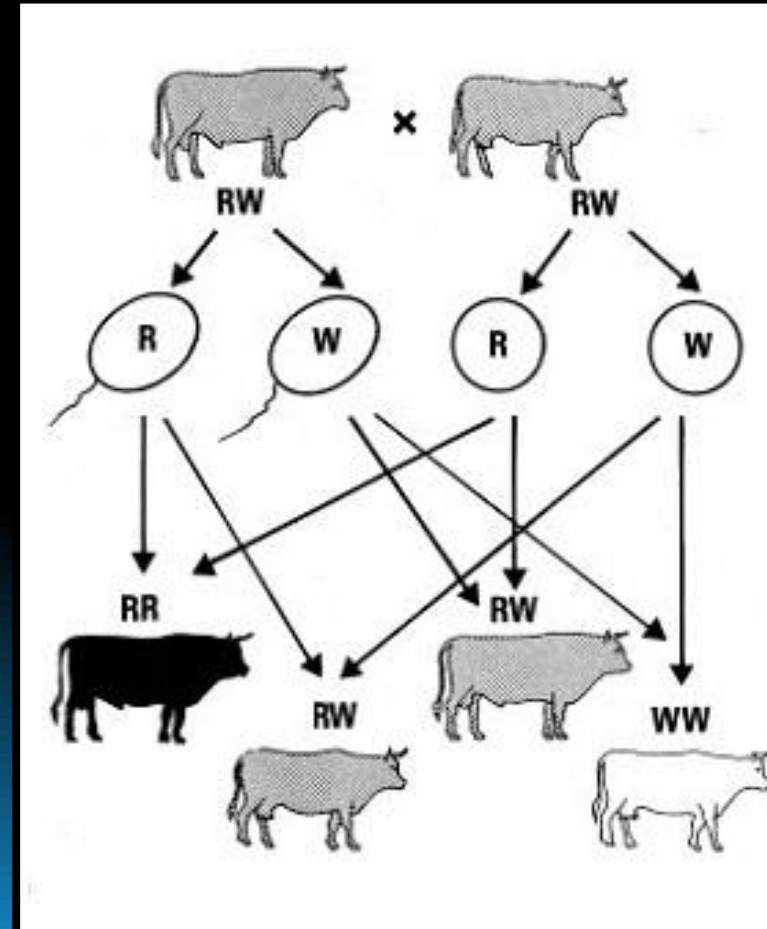
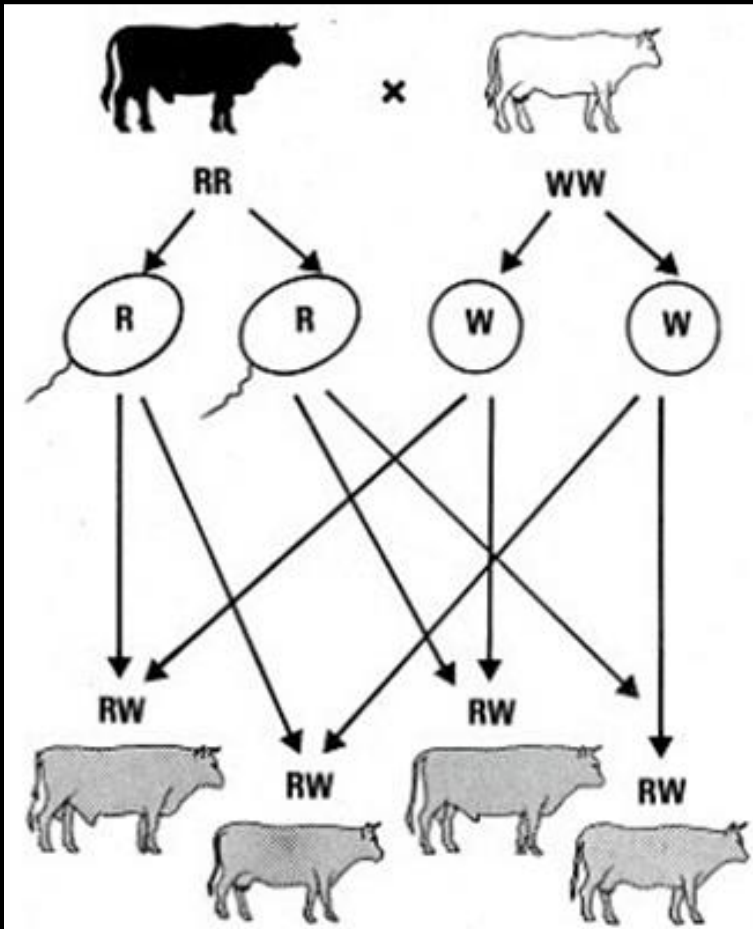
Nepotpuna dominantnost

F₂:

25% crvena boja dlake (RR)

50% crveno-bijela boja dlake (Rb)

25% bijela boja dlake (bb)

Predominantnost (overdominantnost)

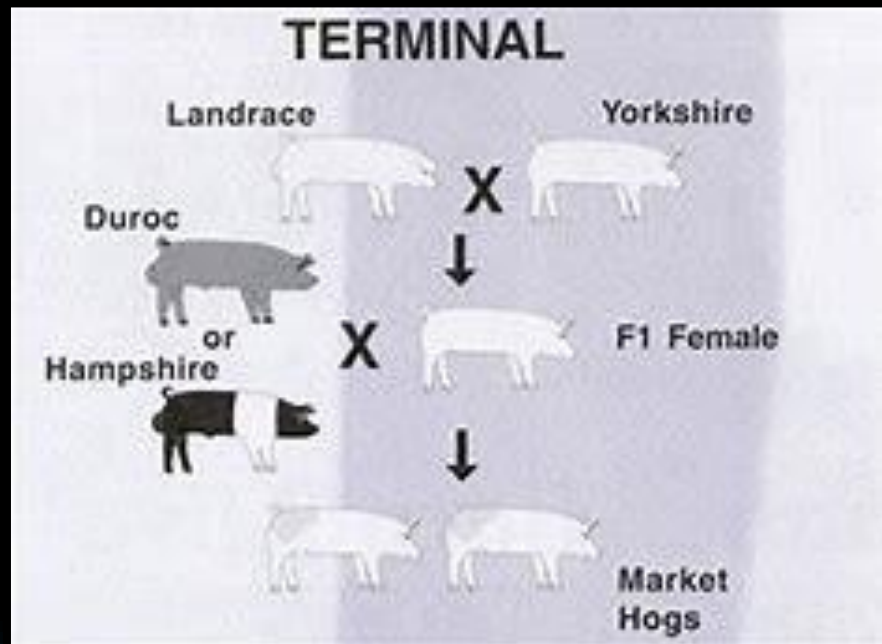
- učinak interakcije između gena koji su aleli

--> superiornost heterozigota u odnosu na oba roditelja homozigota

- heterozigoti vitalniji i otporniji u odnosu na homozigote (“hibridni vigor”)

- temelj uzgojnog postupka

- križanja -

*učinak gena odovornih za antigene u krvi kunića

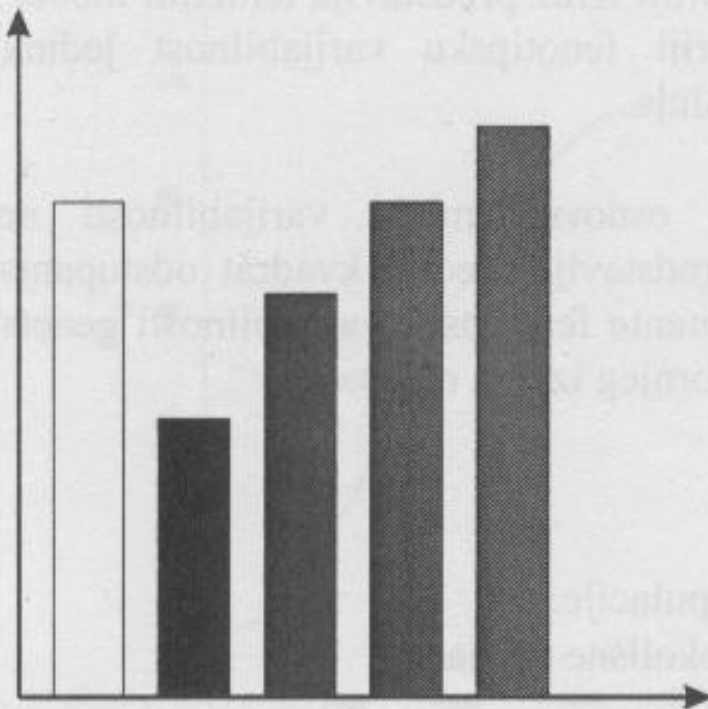
A_1A_1 --> antigen 1

A_2A_2 --> antigen 2

A_1A_2 --> antigen 1

A_1A_2 --> antigen 2

A_1A_2 --> antigen 3

AA

aa

Aa

Aa

Aa

D_n

D_p

D_o

D_n = nepotpuna ili parcijalna dominantnost

D_p = puna dominantnost

D_o = overdominantnost

GRAFIKON 1. UČINCI DOMINANTNOSTI

Spolno vezano naslijeđivanje

- **životinjska stanica sadrži**
  - **autosome**
  - **spolne kromosome (XX, XY)**
- **spolno vezano naslijeđivanje -**
  - **uglavnom se odnosi na naslijeđivanje osobina vezanih za X kromosom**

***kriptorhizam**

– zaostajanje testisa u trbušnoj šupljini

***hemofilija**

Spolno vezano naslijeđivanje

*naslijeđivanje hemofilije

P genotip

$X_h X$ (♀)

XY (♂)

gamete:

$X_h,$

X

$X,$

Y

F₁ genotip

$X_h X$

konduktor

$X_h Y$

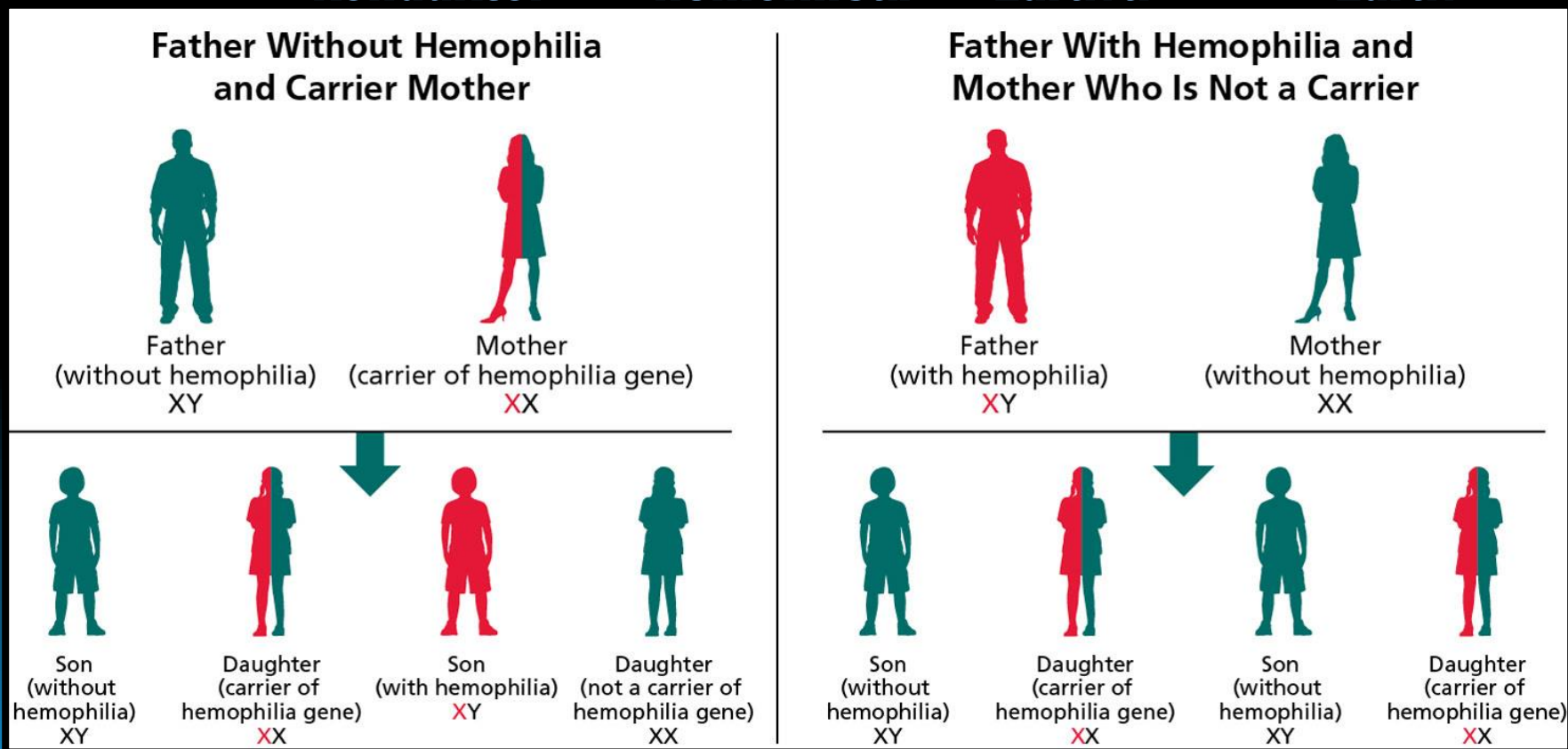
hemofiličar

XX

zdrava

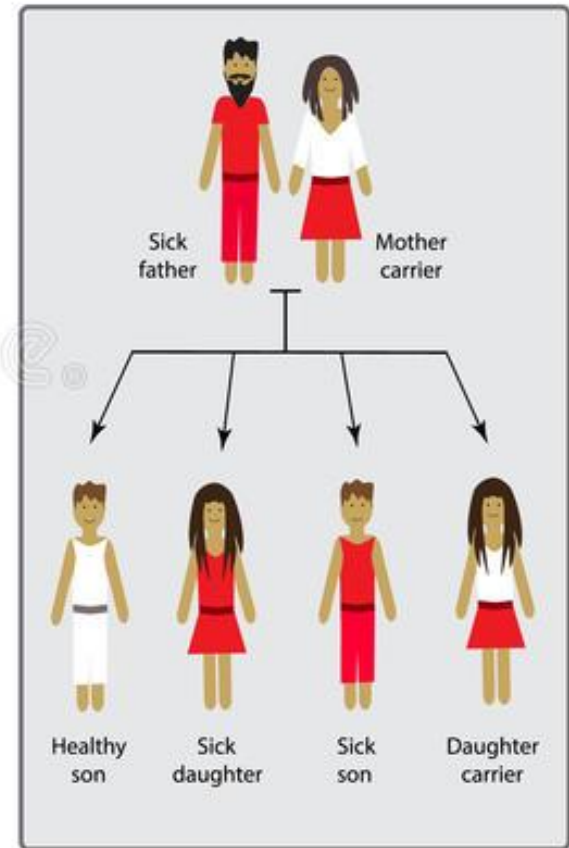
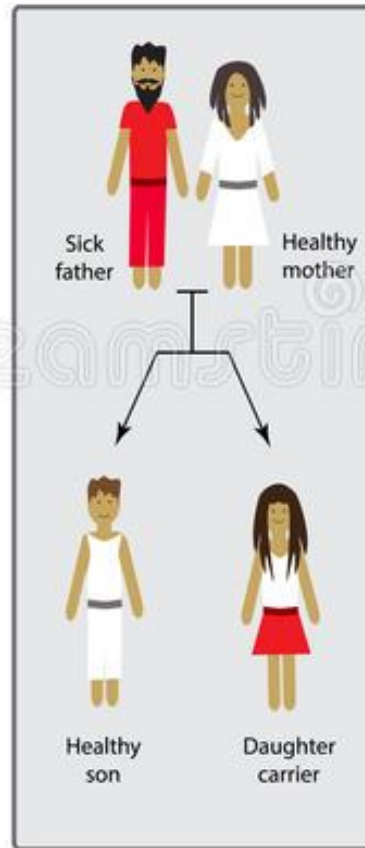
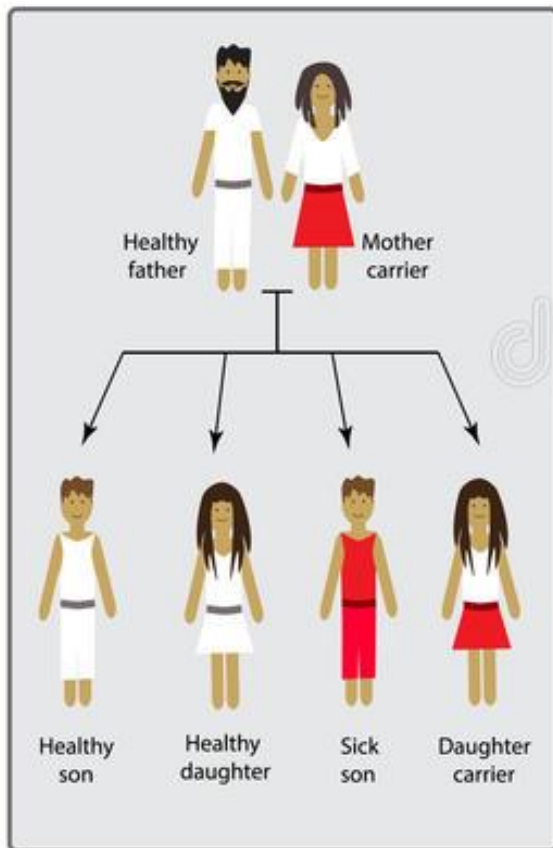
XY

zdrav

The mechanism of inheritance of hemophilia

Nasljeđivanje pod utjecajem spola

- fenotipsko izražavanje svojstva je pod utjecajem spola
  - geni na **autosomima**
  - dominantni učinak je vezan uz spol

- *naslijeđivanje boje dlake u ayrshire pasmine goveda
  - crveno-bijela boja dlake
  - intenzitet crvene boje ovisi o spolu

P genotip:	mm (♀) – crveno-bijela	MM (♂) – mahagoni-bijel
gamete:	m, m	M, M
F₁ genotip:	Mm Mm	Mm Mm

Nasljeđivanje pod utjecajem spola

F₂ genotip: MM Mm mm

F₂ fenotip:

♀

potomstvo

MM – mahagoni-bijela

Mm – crveno-bijela

mm – crveno-bijela

♂

potomstvo

MM – mahagoni-bijela

Mm – mahagoni-bijela

mm – crveno-bijela

Nasljeđivanje pod utjecajem spola

*nasljeđivanje rogova u ovaca

genotip:		HH	Hh	hh	
fenotip:	♂	---	rogatost	rogatost	bezročnost
	♀	---	rogatost	bezročnost	bezročnost

- spolno limitirana svojstva

- fenotipski se ne izražavaju u oba spola
- oba spola imaju genetski potencijal za ta svojstva
- pod utjecajem aditivne poligenije
  - > ispituju se mjerenjem fenotipa (ženskih) srodnika i potomaka

*mliječnost

*nesivost

interakcije između gena

- djelovanje između gena koji se nalaze na različitim parovima homolognih kromosoma
  - > interakcije između nealelnih gena
- epistaza
- komplementarni učinak između gena
- modifikatori

interakcije između gena

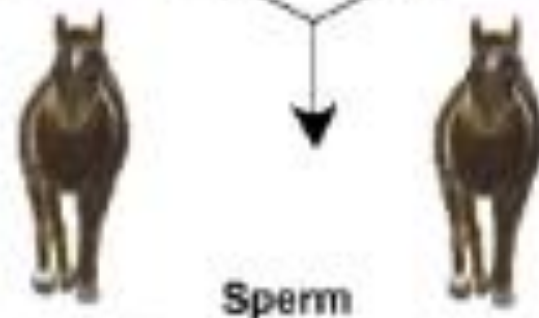
- epistaza

- interakcija između dva ili više parova gena koji nisu aleli
- prikrivanje učinka jednog gena u odnosu na drugi gen za istu osobinu (epistatični i hipostatični geni)

*naslijeđivanje boje dlake u konja, miševa

BbCc x **BbCc**

BC **bC** **Bc** **bc**

Ova	BC	BBCC	BbCC	BBCc	BbCc	9 3 4 3
	bC	BbCC	bbCC	BbCc	bbCc	
	Bc	BBCc	BbCc	BBcc	Bbcc	
	bc	BbCc	bbCc	Bbcc	bbcc	

Sperm

$\frac{1}{4} BC$

$\frac{1}{4} bC$

$\frac{1}{4} Bc$

$\frac{1}{4} bc$

Eggs

$\frac{1}{4} BC$

$\frac{1}{4} bC$

$\frac{1}{4} Bc$

$\frac{1}{4} bc$

 $BBCC$	 $BbCC$	 $BBcC$	 $BbCc$
 $BbCC$	 $bbCC$	 $BbCc$	 $bbCc$
 $BBcC$	 $BbCc$	 $BBcc$	 $Bbcc$
 $BbCc$	 $bbCc$	 $Bbcc$	 $bbcc$

9 : 3 : 4

interakcije između gena

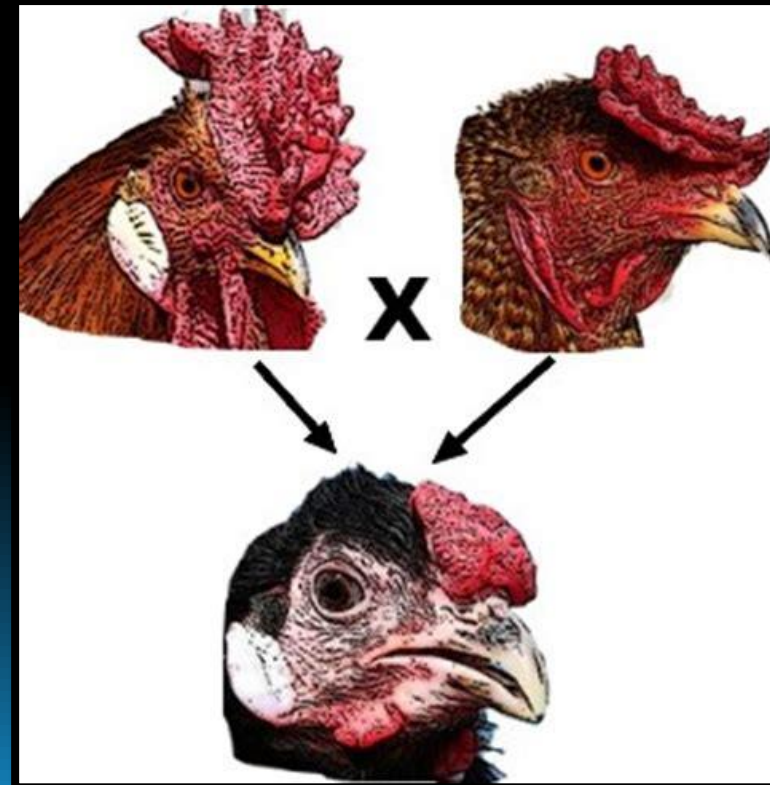
- komplementarni učinak između gena

- sudjelovanje dva ili više parova različitih alela na izražavanje jedne osobine

- komplementarna poligenija -

- pojava novog fenotipa

*naslijeđivanje oblika krijeste u kokoši

interakcije između gena

- **modifikatori**

- **neki geni**

- **spособnost modificiranja izražajnosti drugog gena**

- *šarenilo boje dlake nekih vrsta životinja**

pleiotropija

- jedan genski par utječe na ekspresiju dva ili više svojstava

- pleiotropni geni –

*gen za boju dlake može imati letalni učinak na jedinku

- posljedica pleiotropije

- genetske korelacije između nekih kvantitativnih svojstava

*naslijeđivanje količine mlijeka i % mliječne masti

(negativna korelacija --> porastom količine mlijeka opada % mliječne masti)

aditivni učinci gena

- aditivna poligenija

- ekspresija jedne osobine posljedica je aditivnog, zbirnog učinka većeg broja gena – svaki daje mali doprinos

- ni jedan od gena nema dominantan ili recesivan učinak

- utječu na ekspresiju ekonomski značajnih svojstava:

- količina mlijeka, mliječne masti, proteina

- kvaliteta mesa, prirast

- broj snesenih jaja ...

- poligena svojstva –

- većinom su srednje do visoko nasljedna

- na njih malo utječu učinci

- križanja

- uzgoja u srodstvu

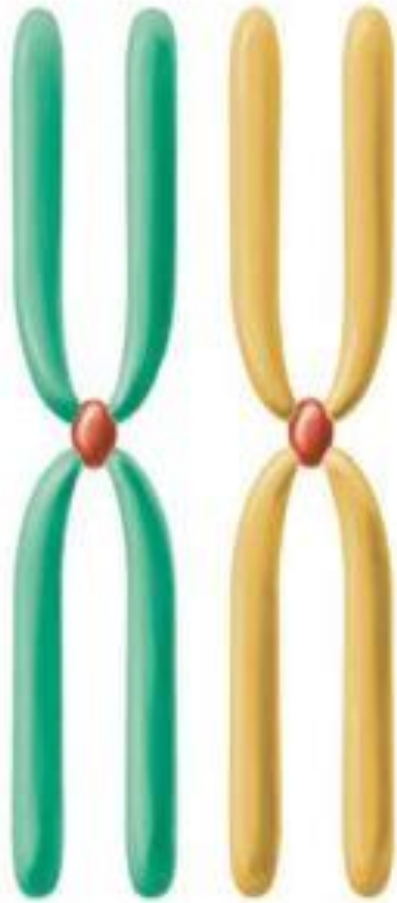
--> aditivni učinci gena imaju najveći značaj u uzgoju domaćih životinja

vezani geni

- **smješteni su na istom kromosomu (no nisu aleli)**
  - **u procesu spermatogeneze i oogeneze drže se zajedno**
(*izuzetak crossing-over)
- **utječu istovremeno na dva svojstva**
- **različita svojstva determinirana genima na istom kromosomu**
  - **nasljedno vezana skupina – linkage group**
- **broj vezanih skupina**
= broju parova kromosoma u pojedinim vrsta

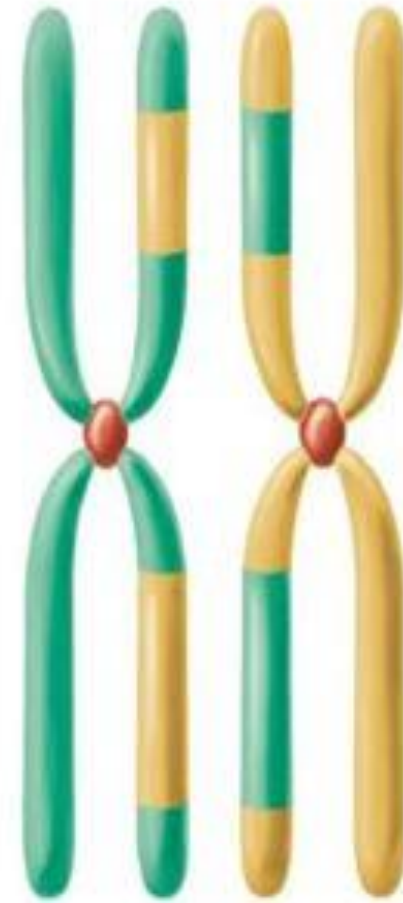
CROSSING-OVER

homologous
chromosome
pair

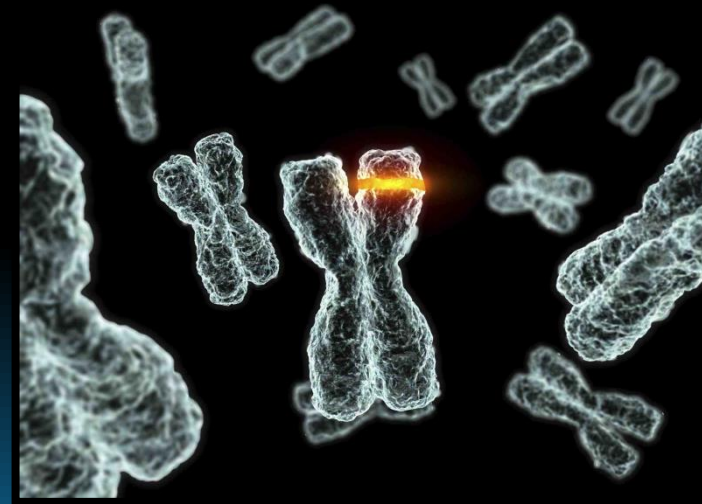
As the chromosomes
move closer together,
synapsis occurs.

Chromatids break,
and genetic information
is exchanged.

Mutacije

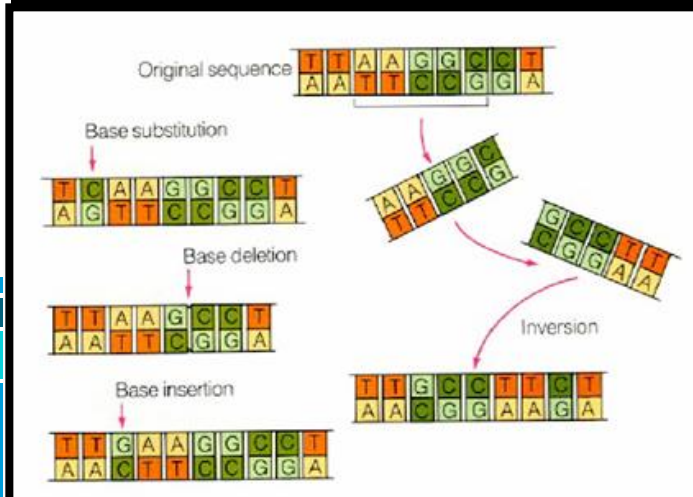
- **promjene u strukturi nasljednog materijala**
- **nisu naslijeđene od roditelja**
- **ovisno o nastanku:**
  - **kromosomske mutacije (aberracije)**
  - **mutacije gena**
- **ovisno o uočljivosti na fenotipu:**
  - **makromutacije**
  - **mikromutacije**
- **ovisno o učinku mutiranog gena:**
  - **biokemijske**
  - **kondicionalne**
  - **letalne**

kromosomske mutacije:

- promjene u strukturi kromosoma (aberracije):

- crossing-over
- duplikacije i delecije
- translokacije
- inverzije

Changes in chromosome structure

error of replication

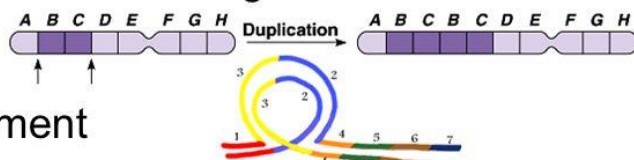
• Deletion

- loss of a chromosomal segment

• Duplication

- repeat a segment

error of crossing over

• Inversion

- reverses a segment

• Translocation

- move segment from one chromosome to another

kromosomske mutacije:

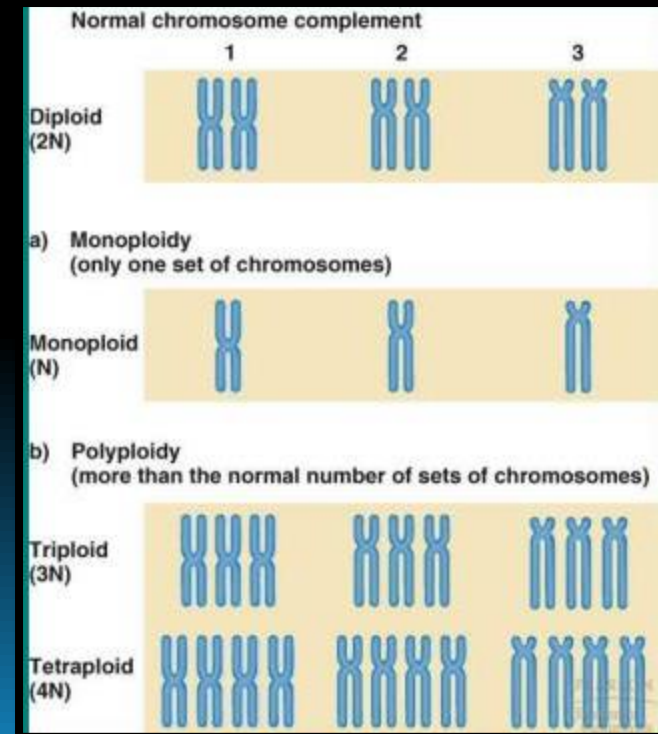
- promjene u broju kromosoma:

- euploidija

- promjena broja kromosoma koja zahvaća sve kromosome u setu

- aneuploidija

- promjena broja kromosoma koja zahvaća pojedine kromosome u setu

mutacije gena:

- promjene u DNA

--> sinteza drukčijeg proteina

- mutacije u:

- somatskim stanicama

--> somatske mutacije (--> tumori)

- ne prenose se na potomstvo

- spolnim stanicama

- prenose se na potomstvo (nasljedne)

- dominantne

- recesivne

- poligene mutacije

- mutacije gena odgovornih za ekspresiju kvantitativnih svojstava

- uzrok postojanja velikih pasminskih razlika

- izvor genetske varijabilnosti neophodne za umjetnu selekciju

mutacije gena

letalni, subletalni i subvitalni geni:

- letalni:

- uzrokom su smrti tijekom graviditeta, poroda ili ubrzo nakon poroda

- subletalni:

- uzrokom su smrti mladih životinja poslije poroda ili kasnije u životu

- subvitalni:

- smanjuju životnu otpornost, vitalnost

letalni, subletalni i subvitalni geni:

- izazivaju nasljedne varijacije s tipičnim oznakama degeneracije -- posljedica domestikacije
- **subvitalni geni**
  - > **specifične pasminske oznake:**
    - dvostražnjost
    - suviše veliko vime
    - glava suviše obrasla vunom (vunsko sljepilo)
    - suviše kratki ekstremiteti

letalni, subletalni i subvitalni geni:

holstein

letalni, subletalni i subvitalni geni:

belgijsko plavo govedo

najčešće anomalije domaćih životinja s letalnim učinkom – goveda –

- Ahondroplazija (sraščivanje kostiju)**
- Agnathia (skraćivanje donje vilice)**
- Cerebralna hernia (otvor na lubanji)**
- Kompaktnost**
- Mikromelija (pojava skraćenih ekstremiteta)**
- Atresia ani (srašćenje analnog otvora)**
- Produžena steonost**
- Paraliza**
- Mumifikacija ploda**

najčešće anomalije domaćih životinja s letalnim učinkom

- svinje -

- Cerebralna hernia (otvor na lubanji)**
- Amelija (potpuno pomanjkanje svih ekstremiteta)**
- Atresia ani (srašćenje analnog otvora)**

- kokoši –

- Mikromelija (pojava skraćenih ekstremiteta)**
- Polidaktilija (dvostruki broj prstiju, skraćenje kralješnice i cjevastih kostiju)**

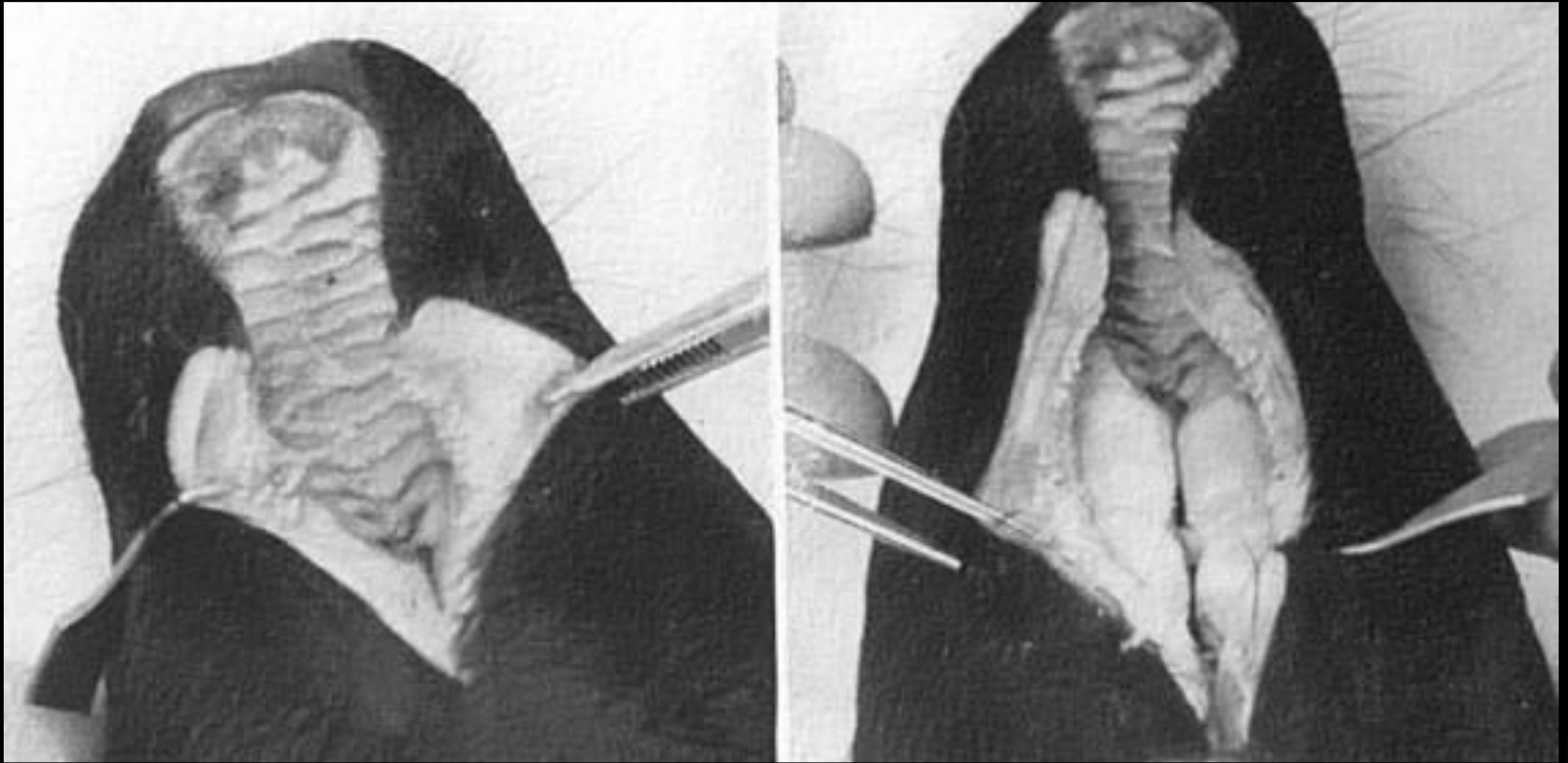
- ovce –

- Adaktilija (pomanjkanje donjih dijelova nogu)**
- Atresia ani (srašćenje analnog otvora)**
- siva boja dlake**

- konji –

- Frederksiborger (sterilitet povezan s bijelom dlakom)**
- Ataksija ždrebadi (nedostatak mišićne koordinacije)**

Agnathia

- skraćivanje donje vilice u muške teladi
- spolno recesivni letalni gen

Hernia cerebralis

- otvor na lubanji uslijed nedostatne ostifikacije čeonih kostiju

Polykeratia višerožnost

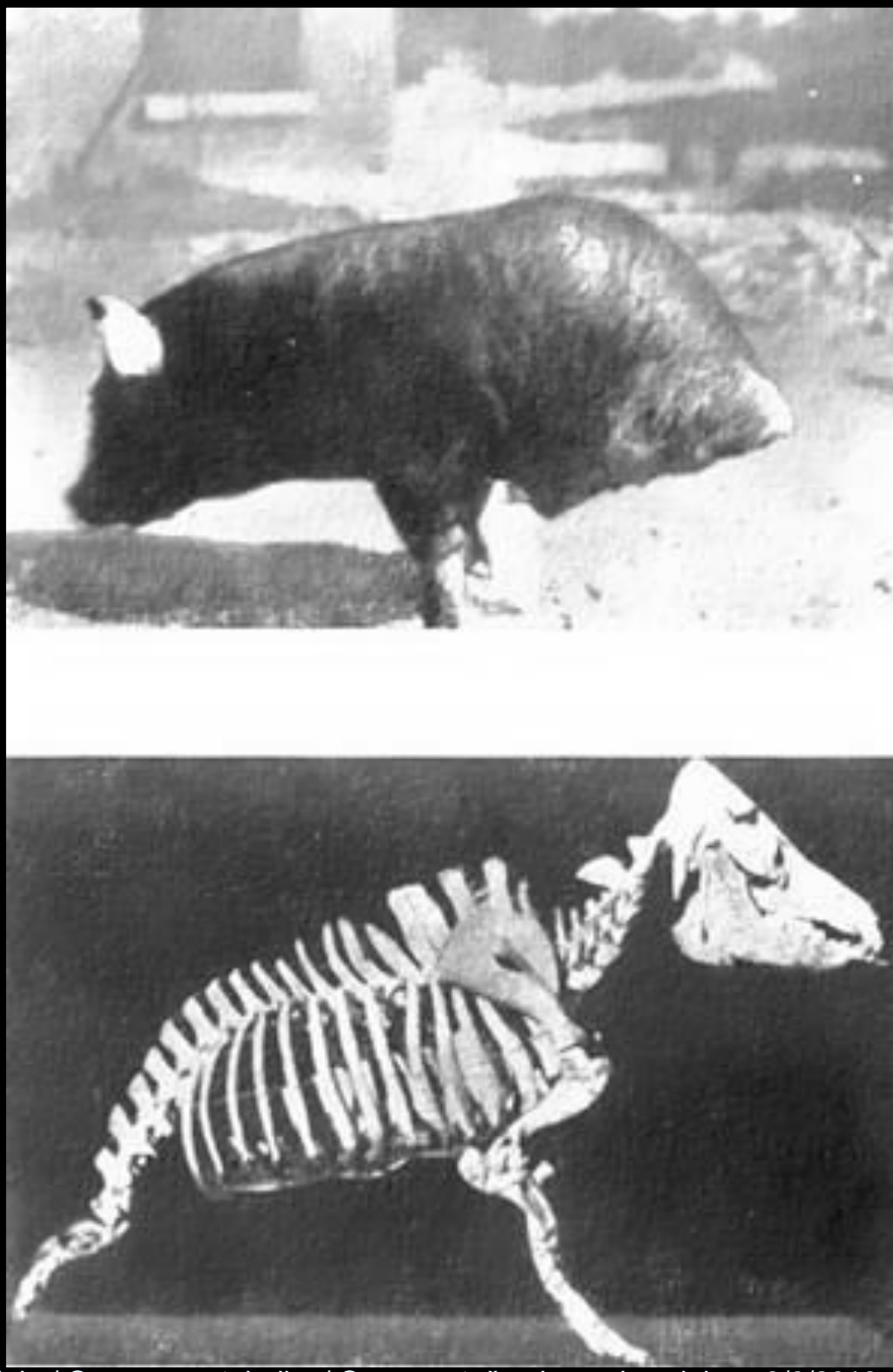
Polydaktylia

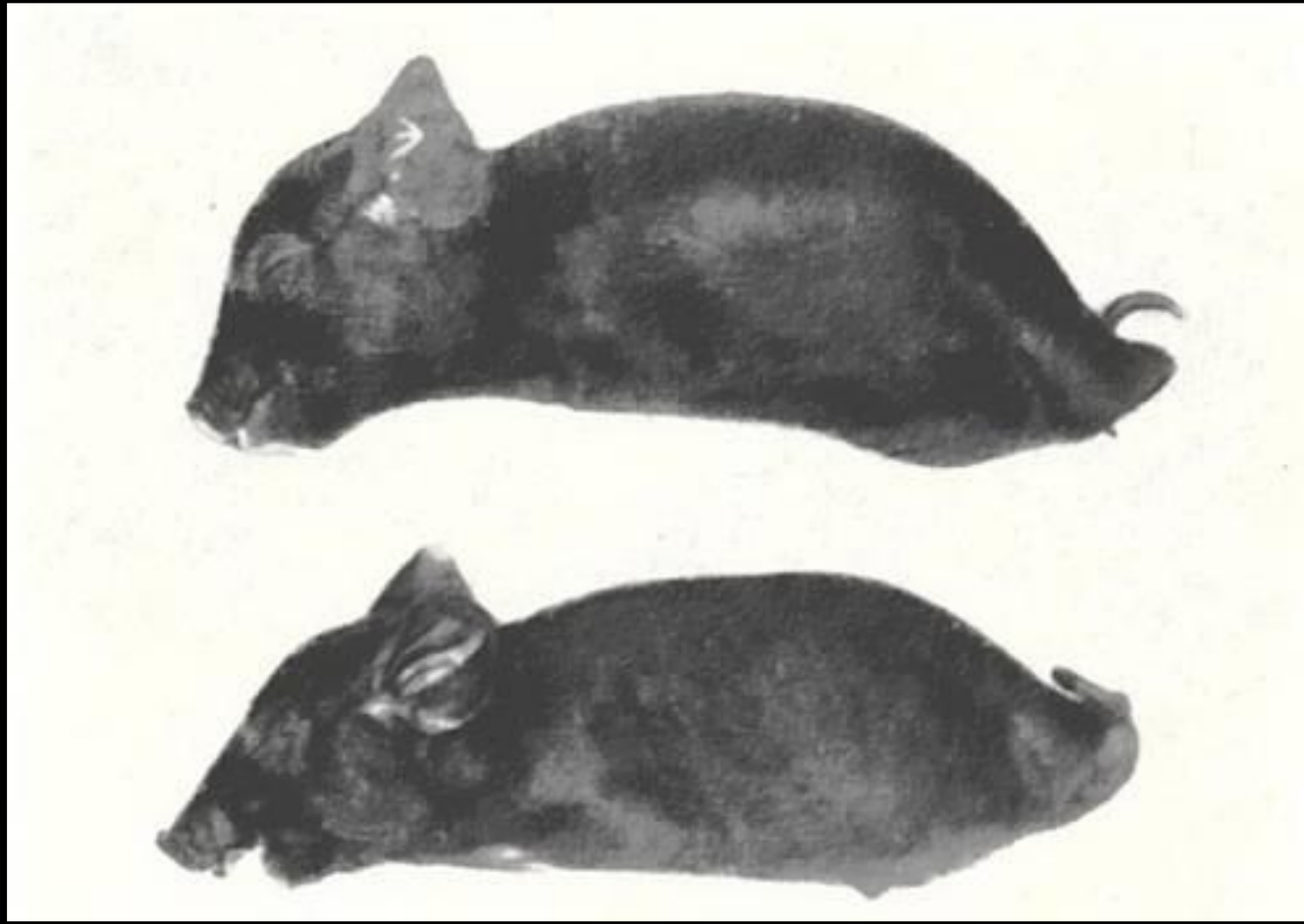
Phocomelia anterior dextra

Apodia

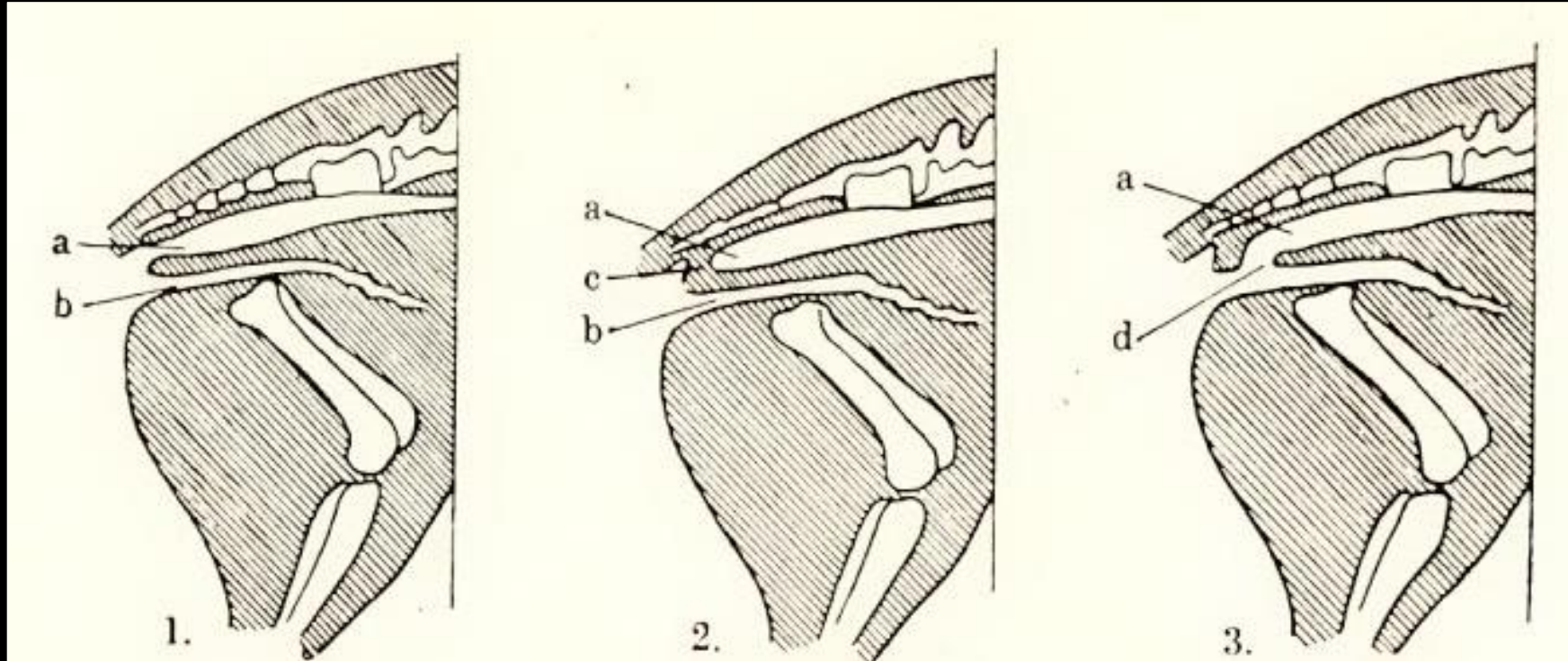
Amelia

- potpuno pomanjkanje svih ekstremiteta

Atresia ani

- srašćenje analnog otvora

- muške jedinke ugibaju ubrzo nakon poroda

Ataxia ždrebeta

- nedostatak mišićne koordinacije

- recesivni tok

Ataxia teleta

